

IJTIMOIY SIYOSATDA AHOLINING IQTISODIY FAOLLIGI

Haydarova Feruza Umurzoqovna

Samarqand viloyat Toyloq tuman- 2-son kasb-hunar maktabi

Tarix fani o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada ijtimoiy siyosatda aholing iqtisodiy faolligi va aholi bandligi iqtisodiy kategoriya sifatida tahlil qilingan, shuningdek O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni barqarorlashtirish sharoitida mehnat bozorini takomillashtirish, aholi bandligini oshirish, ishchi kuchiga bo'lgan talab va taklif asosida bandlikni ta'minlashning ijtimoiy munosabatlari to'g'risida tahlil va natijalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy siyosat, aholining ish bilan bandligi, mehnat resurslari, iqtisodiy faol aholi, iqtisodiy nafaol aholi, mehnat bozori, ishchi kuchi:

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется экономическая активность населения и занятость населения как экономическая категория в социальной политике, а также совершенствование рынка труда в условиях стабилизации экономики в Республике Узбекистан. Представлены анализ и результаты анализа и результатов улучшения занятости населения, социальных отношений обеспечения занятости на основе спроса и предложения рабочей силы.

Ключевые слова: Социальная политика, занятость населения, трудовые ресурсы, экономически активное население, экономически неактивное население, рынок труда, рабочая сила;

ABSTRACT

In this article, the economic activity of the population and the employment of the population as an economic category are analyzed in the social policy, as well as the improvement of the labor market in the conditions of the stabilization of the economy in the Republic of Uzbekistan, the improvement of the population employment, and the social relations of ensuring employment based on the demand and supply of labor force. analysis and results are presented.

Key words: Social policy, population employment, labor resources, economically active population, economically inactive population, labor market, workforce,

KIRISH

Bugun mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlar jadallashgani va O'zbekiston yangi taraqqiyot yo'liga qadam qo'ygani, ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy, ta'limiy, ilmiy muhitning o'zi esa ancha murakkab va serqirra bo'lib borayotgani, bu sodir bo'layotgan jarayonlarni uzluksiz tahlil qilishning, tezda tuzatishlar kiritishning,

boshqaruvni takomillashtirish va o'sishning yangi manbalarini kreativ tarzda topishning dolzarbligini oshirishi barchaga ayon bo'ldi.

Shuning uchun 2022-2026 yillarda Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasining qabul qilinishi va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaga tuzatishlar kiritish hamda ularni umumxalq muhokamasiga kiritish jarayonining boshlanishi qonuniy ko'rinadi. Shuningdek, asosiy konsepti "inson – jamiyat – davlat" bo'lgan islohotlar falsafasining keyingi evolyutsiyasi tabiiy ko'rinadi.

Davlatimiz rahbari Shavkat Mirziyoyev 2021- yil 7 -dekabrda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 29 yilligiga bag'ishlangan tabrigida "Hozirgi kunda O'zbekiston ijtimoiy davlat va adolatli jamiyat qurish sari dadil bormoqda. Shu sababli "Yangi O'zbekiston – ijtimoiy davlat", degan tamoyilni konstitutsiyaviy qoida sifatida muhrlashning vaqti-soati yetdi" deb ta'kidlagandi.

Ijtimoiy davlat har bir inson uchun ijtimoiy tenglik va adolat prinsiplari asosida munosib yashash sharoitlarini yaratib berishini, u – ijtimoiy tafovutlarni kamaytirish, muhtojlarga yordam berish bo'yicha samarali siyosat olib boradigan davlat modeli ekanini ta'rifladi.

Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 27 fevraldagi videoselektor yig'ilishidagi chiqishidan quyidagi jumla kambag'allik bilan kurashishga majmuaviy yondashuv mohiyatini yaqqol tasvirlaydi: "Kambag'allikni qisqartirish ish haqi yoki nafaqalar miqdorini oshirish, ommaviy kreditlar berishni anglatmaydi. Avvalo, aholini kasbhunarga o'rgatish, moliyaviy savodxonligini oshirish, aholini tadbirkorlik bilan shug'ullanishga undash, infratuzilmani, ta'lim va davolash sifatini yaxshilash, manzilli ko'mak berish tizimini joriy etish zarur".

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Keyingi vaqtlarda chop etilayotgan ko'pgina iqtisodiy adabiyotlarda va lug'atlarda ijtimoiy sohaning nazariy asosi faoliyat yo'nalishidan kelib chiqib ta'riflanmoqda. Jumladan, G.E.Slezingerning fikricha, ijtimoiy sohaning predmeti inson va uning ehtiyojidan kelib chiqadigan, davlat boshqaruvi ilmiy, o'quv, mehnat va xo'jalik faoliyatidan iborat jabhalarni namoyon qiladi.¹ Yoki V.G. Ignatov va boshqalar tomonidan yozilgan o'quv qo'llanmada ta'riflanishicha, ijtimoiy soha iqtisodiy kategoriya sifatida insonlarning ijtimoiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan iqtisodiy munosabat jabhalarini o'zida namoyon qiladi.² B.A.Rayzberg va boshqalar hamkorligidagi tayyorlangan lug'atda, insonlarning ehtiyoji, farovonligini, turmush darajasi va shaklini aniqlovchi hamda bevosita ular bilan bog'langan tashkilotlar, korxonalar, tarmoqlar yig'indisi ijtimoiy sohaligi ta'riflanadi.³

¹ Слезингер Г.Э. Социальная экономика – М.: Дело и сервис, 2001. - С. 9.

² Игнатов В.Г. и др. Экономика социальной сферы. М.: Март, 2005. - С.11.

³ Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь – 30-е изд.

O‘zbekistonlik olimlardan N.To‘xliev rahbarligida yozilgan darslikda, aholining turmush sharoiti, hayot kechirishi va turmush darajasini yaxshilash bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan sohalar ijtimoiy sohalar hisoblanadi. Ta’lim, sog‘liqni saqlash sohalari, uy-joy kommunal xo‘jaligi, madaniyat va san’at, sport va boshqa ijtimoiy infratuzilma sohalar ijtimoiy sohalar hisoblanadi. Axborot va telekommunikatsiya, yo‘lovchi transporti, aholiga pulli xizmat ko‘rsatuvchi boshqa tarmoqlar ham ijtimoiy ahamiyatga ega xizmatlar ko‘rsatuvchi tarmoqlarga kirishi keltiriladi.⁴

X.Abulqosimov va O.Xamraevlarning o‘quv qo‘llanmasiga ko‘ra, “Ijtimoiy soha – bu aholini turmush darajasi, hayot tarzi va ularning farovonligi bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan tarmoqlar, korxonalar majmuidir. U o‘zida xizmatlar sohasining barcha tarmoqlarini (ta’lim, sog‘liqni saqlash, madaniyat, ijtimoiy ta’minot, uy-joy kommunal xizmatlari, yo‘lovchi tashish transportlari, aloqa) mujassamlashtiradi”.⁵

Maqolaning metodologiyasi ilmiy va tobora ommalashib borayotgan manbalarni tahlil qilishdan boshlab, tarixiylik, tanqidiy, qiyosiy, mantiqiy tahlil, ketma-ketlik, xolislik tamoyillari, respublika yangi iqtisodiy siyosatda izchillik bilan olib borilayotgan islohotlar, O‘zbekistondagi transport-logistika tizimini raqamlashtirish, ailmiiy abstraksiyalash, induksiya va deduksiya, monografik kuzatuv, iqtisodiy-statistik tahlil, guruhlash bo‘yicha iqtisodiy tajribalarni amaliyotga joriy etish bo‘yicha olib borgan ilmiy tadqiqotlar asosida yoritilgan. Mavzuga oid pedagogik, psixologik, metodik adabiyotlarni o‘rganib tahlil qilish, suhbat, kuzatish, anketa-so‘rovnomalar, ilg‘or o‘qituvchilarning ish tajribalarini o‘rganish, pedagogik tajriba, taqqoslash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda O‘zbekiston iqtisodiyoti izchil, barqaror va jadal o‘sayotgan jahondagi juda kam sonli mamlakatlar safidan mustahkam o‘rin olayotganligini faxr bilan e’tirof etish mumkin. Ijtimoiy, madaniy sohalarda mamlakatimiz erishayotgan ulkan yutuqlar nufuzli halqaro tashkilot va ekspertlar tomonidan yuksak baholanmoqda.

Axborotlar almashinuvi birinchi o‘ringa chiqayotgan yangi etapda ijtimoiy xizmatlarning ahamiyati yanada ortmoqda va mazmunan boyib, mantiqan inson faoliyatining barcha turlari bilan chambarchas bog‘lanmoqda. Shuning uchun ham mamlakatimizda ijtimoiy xizmatlarni rivojlantirish masalalari ustuvor yo‘nalish sifatida qabul qilingan va davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan. Xususan, ijtimoiy sohani rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Oylik va maoshlar, pensiya, stipendiya, va ijtimoiy nafaqalarning bosqichma-bosqich oshirib borilishi.
2. Aholining ish bilan bandligini oshirishning samarali usullarini yaratish.

Перереб. и доп. – М.: ИНФРА, 2001. – С.37

⁴ To‘xliev N. va boshqalar. O‘zbekiston iqtisodiyoti T.: “O‘zbekiston”, 2016. -B. 443.

⁵ Abulqosimov X.Xamraev O. Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish-T.: “Iqt-Moliya”, 2014.-B.170

3. Aholini arzon va zamonaviy uy-joylar bilan ta'minlash;
4. Aholining yashash sharoitlarini yaxshilash.
5. Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilish.
6. Aholini ijtimoiy himoya qilish va sog'liqni saqlash tizimini rivojlantirish.
7. Ta'lim va fan sohasini rivojlantirish.
8. Yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish.

Endigi vazifa ijtimoiy xizmatlarning rivojlanish xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etish va izchil rivojlantirish hamda istiqbolli yo'nalishlarini belgilab olishdan iborat. Ushbu vazifalarning bajarilishi kelgusida aholining ijtimoiy xizmatlardan samarali foydalanishga va yangi zamonaviy xizmatlarning vujudga kelishiga olib keladi.

XXI asr intellektual asri deb e'tirof etilishi ijtimoiy sohada tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish zaruriyatini tug'dirmoqda. Bu o'z navbatida ijtimoiy xizmatlar va tadbirlar rivojlanishi evolyutsiyasini o'rganishni va shular asosida bugungi ijtimoiy majmuani yaratish maqsadga muvofiq bo'lmoqda.

O'tgan yillarda O'zbekistonda iqtisodiy faol aholining soni 15 071,3 ming kishini tashkil etdi, bu 2021 yilga nisbatan 90,6 ming nafarga ko'p.

Iqtisodiy faol aholi ulushi mamlakat umumiy mehnat resurslarining 77,3 foizini tashkil etadi.

2022 yilda O'zbekiston bo'yicha mehnat resurslari soni 19 494,6 ming kishini tashkil etdi.

O'zbekiston hududlari orasida eng ko'p mehnat resurslari Samarqand viloyatiga to'g'ri keldi va uning respublika mehnat resurslari umumiy sonidagi ulushi 11,1 foizni tashkil yetdi.

1-jadval

Mehnat resurslari soni viloyatlar bo'yicha quyidagicha:⁶

T/r	Hududlar	Soni
1	Samarqand	2 160,4 ming;
2	Farg'ona	2 095,5 ming;
3	Toshkent shahri	1 916,8 ming;
4	Qashqadaryo	1 819,3 ming;
5	Andijon	1 777,9 ming;
6	Toshkent	1 616,3 ming;
7	Namangan	1 592,8 ming;
8	Surxondaryo	1 469 ming;
9	Qoraqalpog'iston Respublikasi	1 074,6 ming;

⁶ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

10	Buxoro	1 073,4 ming;
11	Xorazm	1 050,1 ming;
12	Jizzax	791,1 ming;
13	Navoiy	570,2 ming;
14	Sirdaryo	487,2 ming kishi.

Aholining ish bilan bandligi sohasi tarkibiga mehnat bozoridan tashqari aholining o'zini-o'zi ish bilan ta'minlashi, ularning uy xo'jaliklari tarkibidagi faoliyatlari, kadrlarni tayyorlash va ishga joylashtirish maqsadli dasturlari ham kiradi. Ya'ni, ish bilan bandlik sohasi mehnat bozori tushunchasidan kengroqdir. Mehnat bozorini tartibga solish ish bilan bandlikning bir qismi hisoblanadi.

2-jadval

Hududlar ishsizlik darajasi, %⁷

T/r	Hududlar	2018	2019	2020	2021	2022
	Respublika bo'yicha:	9.3	9.0	10.5	9.6	8.9
1	Qoraqalpog'iston Respublikasi	9.5	9.1	10.5	10.1	9.1
2	Andijon	9.6	9.2	10.9	9.9	9.1
3	Buxoro	9.0	8.9	10.6	9.8	8.8
4	Jizzax	9.4	9.2	11.0	10.1	9.3
5	Qashqadaryo	9.7	9.3	11.1	10.2	9.3
6	Navoiy	8.7	8.5	9.4	8.8	8.0
7	Namangan	9.5	9.1	10.6	9.7	8.9
8	Samarqand	9.7	9.3	11.0	9.9	9.3
9	Surxondaryo	9.5	9.3	11.1	10.2	9.3
10	Sirdaryo	9.6	9.3	11.0	10.2	9.3
11	Toshkent	9.0	8.9	10.5	9.4	8.8
12	Farg'ona	9.7	9.3	10.9	10.0	9.2
13	Xorazm	9.5	9.1	10.9	9.9	9.0
14	Toshkent sh	7.9	7.4	8.0	7.0	6.5

O'zbekistonda 2022 yil holatida ishsizlik darajasi 8,9 foizni tashkil etib, o'tgan yilning shu davriga nisbatan 0,7 foizga kamaygan.

2022 yil holatida mehnat resurslari soni 19 517,5 ming kishini tashkil etib, 2021 yilning shu davriga nisbatan 0,9 foizga yoki 172,5 ming kishiga oshgan. Iqtisodiyot tarmoqlarida band bo'lganlar soni 13 706 ming kishini tashkil etib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 1,23 foizga (167,1 ming kishiga) oshgan.

3-jadval

⁷ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

Mehnat resurslarining iqtisodiy faol va nafaol aholi bo'yicha taqsimlanishi (ming kishi).⁸

Ko'rsatkichlar	2018	2019	2020	2021	2022
Jami mehnat resurslari	18829,6	18949,0	19158,2	19345,0	19517,5
Shahar	10032,5	10052,7	10471,7	10609,2	10394,1
Jamiga nisbatan foizda	53.3	53.1	54.7	54.8	53.3
Qishloq	8797,1	8896,3	8686,5	8735,8	9123,4
Jamiga nisbatan foizda	46.7	46.9	45.3	45.2	46.7
Iqtisodiy faol aholi	14641,7	14876,4	14797,4	14980,7	15038,9
Shahar	7682,0	7838,2	8189,8	8406,1	7945,3
Jamiga nisbatan foizda	52,5	52,7	55,3	56,1	52,8
Qishloq	6959,7	7038,2	6607,6	6574,6	7093,6
Jamiga nisbatan foizda	47,5	47,3	44,7	43,9	47,2
Iqtisodiy nafaol aholi	4187,9	4072,6	4360,8	4364,2	4478,6
Shahar	2350,5	2214,5	2281,9	2203,0	2448,8
Jamiga nisbatan foizda	56,1	54,4	52,3	50,5	54,7
Qishloq	1837,4	1858,1	2078,9	2161,2	2029,8
Jamiga nisbatan foizda	43,9	45,6	47,7	49,5	45,3

2022 yil holatida mehnat resurslari soni 19517,5 ming kishini tashkil etib, 2021 yilning shu davriga nisbatan 0,89 foizga yoki 172,5 ming kishiga oshgan, 2018 yilga nisbatan 3,65 foizga oshgan. Iqtisodiyot tarmoqlarida band bo'lganlar soni 13,7 million kishini tashkil etib, o'tgan yilning mos davriga nisbatan 1,24 foizga yoki 167,1 ming kishiga oshgan.

Shuningdek, 2022 yil holatiga ko'ra, rasmiy sektorda band aholi soni 6 milliondan ortiq kishini tashkil qilib, 2021 yilning shu davriga nisbatan yuridik shaxslardan band bo'lganlar soni 4,1 foizga yoki 240,6 ming kishiga oshgani kuzatilgan.

Norasmiy sektorda band bo'lganlar soni 5,69 million kishini tashkil etib, o'tgan yilga nisbatan 8,2 foiz yoki 507,5 ming kishiga kamaygan.

Tahlillarga ko'ra, ishga muhtoj bo'lganlarning umumiy soni 1,326 million kishini, ishsizlik darajasi iqtisodiy faol aholi orasida 8,8 foizni tashkil etmoqda. 16-30 yoshgacha bo'lganlar orasida ishsizlik darajasi 14,5 foiz, ayollar orasida ishsizlik

⁸ O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.

darajasi esa 12,8 foizga yetgan. Bundan tashqari, ishlashni xohlamaydigan yoki darhol ishga joylashishga imkoniyati yo'qlar o'tgan yilga nisbatan 183,6 ming kishiga kamaygan bo'lsa, ishlab chiqarishdan ajralgan holda o'qiyotgan talabalar hamda tug'ruq ta' tilidagi ayollar soni 222,4 ming kishiga oshgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, ish bilan band bo'lganlar sonining kamayishi, iqtisodiyot tarmoqlarida ish bilan bandlik tarkibining jiddiy ravishda o'zgarishi, ish bilan norasmiy bandlik ko'lamlarining kengayishida o'z ifodasini topadi. Ushbu jarayonlar shakllanishining qonuniyatlarini aniqlash ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish istiqbollari belgilash, ekonometrik modellar tizimi yordamida ishchi kuchini samarali taqsimlash mexanizmini takomillashtirish, aholining ish bilan bandligini tarkibiy jihatdan o'zgartirish dasturlarini ishlab chiqishda nihoyatda muhimdir. Keltirilgan vazifalarni amalga oshirilishi o'z navbatida mamlakat aholisi bandligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Fikrimizcha, mamlakatimizda ish o'rinlarini tashkil etish sohasidagi davlat siyosati ishsizlikni qisqartirish va aholining ijtimoiy zarur mehnat bilan bandligini ko'paytirish bo'yicha xorijiy davlatlar singari aniq usullar asosida ishlab chiqilishi kerak.

Buning uchun quyidagi tadbirlarni e'tiborga olish zarur deb o'ylaymiz:

- davlat tomonidan iqtisodiyotga kiritilayotgan investitsiyalarni rag'batlantirish, bu esa yangi ish joylarini yaratishning asosiy sharti hisoblanadi;
- yangi ish joylari tashkil etilganda tadbirkorlarga va kichik biznes korxonalariga soliq imtiyozlari berish;
- o'z-o'zini ijtimoiy zarur mehnat bilan band qilishni rag'batlantirish;
- kichik biznes va oilaviy tadbirkorlikda investitsion faollikni rag'batlantirish asosida shart-sharoitlar yaratish, bu ko'plab mamlakatlarda aholi bandligini ta'minlashning muhim uslubi sifatida o'rganilmoqda;
- tarkibiy o'zgarishlar bilan bog'liq ishsiz qolgan yoki ishidan ajralib qolish xavf solayotgan shaxslarning ish izlashlarini faollashtirish maqsadida kasbga o'qitish, qayta tayyorlash va ularga axborot-konsalting xizmatlarini ko'rsatish;
- mehnat bozorida vositachilik qilayotgan mehnat birjalari va bandlik xizmatlarini rivojlantirish, friksion ishsizlik va tarkibiy o'zgarishlar bilan bog'liq ishsizlikni pasaytirish maqsadida vakant ish joylari to'g'risida ma'lumotlar yig'ish, tahlil qilish va ularga tezkor murojaatini ta'minlash (axborot-maslahat markazlari);
- aholining alohida guruhlarini - yoshlar, nogironlar, ishlash qobiliyati chegaralangan insonlar uchun ish joyi sharoitlarini yaratish bilan bog'liq xarajatlarni qoplashlari uchun ish beruvchilarga kompensatsiyalar ajratish;
- kompetentlik va mehnatga ijodiy munosabat uchun moddiy rag'batlantiradigan ijtimoiy-iqtisodiy muhitni yaratish;

- zarurat tug'ilganda oilalarga ishchi kuchi zich bo'lgan hududlardan vakant joylar bo'lgan xududlarga ko'chib o'tishida subsidiya va kreditlar berish yo'li bilan ko'maklashish;

- bandlik muammolarini hal qilishda xalqaro hamkorlik, xalqaro mehnat migratsiyasi bilan bog'liq masalalarni hal qilish;

- davlat sektorida – ta'lim, tibbiy xizmatlar, kommunal xo'jaligi, jamoatchilik binolari va inshootlarini qurish sohalarida ishchi o'rinlarini yaratish; - maqsadli jamoat ishlarini tashkil qilish va hokazo.

Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish sharoitida aholi ish bilan bandligini oshirishning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari bo'yicha xorijiy amaliyotlar tajribasini ilmiy tadqiq va tahlil etish mazkur davlatlar tajribasining ilg'or, respublikamiz uchun qulay bo'lgan jihatlaridan foydalangan holda, aholi ish bilan bandlik darajasini oshirishning samarali, istiqbolli yo'nalishlarini aniqlash va amaliyotda qo'llash imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ўзбекистон Республикаси “Аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисида”ги Қонуни. (янги тахрирда). –Т., 1998. 4-10 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодекси, Тошкент, Адолат, 1996, 256 бет
3. “2022 — 2026 Yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot stranegiyasi to'g'risida”gi O'zbekiston Prezidentining PF-60-son Farmoni 28.01.2022 y
4. “2021-2030 yillarda O'zbekiston Respublikasida kambag'allikni qisqartirish strategiyasi”
5. Mirziyoev.Sh.M. .Jamiyatimizni erkinlashtirish, islohotlarni chuqurlashtirish, ma'naviyatimizni yuksaltirish va xalqimizning hayot darajasini oshirish – barcha ishlarimizning mezoni va maqsadidir. T. 15. -Т.: O'zbekiston. 2017. –326 b.
6. Safoeva. S. Globallashuv jarayonining ijtimoiy hayot sohalariga ta'siri. // Globallashuv jarayonida jamiyatni demokratlashtirishning siyosiy, falsafiyhuquqiy masalalari. –Toshkent: Falsafa va huquq nashriyoti, 2006, 27-bet.
7. O'tamuradov A. Fuqarolik jamiyati g'oyalari evolyusiyasi. Monografiya, -Т.: “Adabiyot uchqunlari”, 2018. -B. 192.;
8. Sh.Raximov. “Demokratik jamiyat qurish jarayonida “fuqarolar faolligi” va “siyosiy faollik” tushunchalari” //“Jamiyat va boshqaruv” jurnali, T., 2018. № 4 (82). B. 58.
9. Yakubov Sh. Davlat va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligining huquqiy mexanizmlari / Monografiya. – Т.: «LESSON PRESS» nashriyoti, 2018. – 205 b.

10. Odilqoriev H.T. O‘zbekiston davlati va jamiyati innovatsion rivojlanishining huquqiy jihatlari/O‘quv qo‘llanma. –T.: Innovatsion rivojlanish nashriyot-Matbaa uyi, 2019. – 70 b.
11. Yazdonov U.T. Jamoatchilik fikri va ijtimoiy hayot. -Samarqand: “SamDU”, 2019. -B.25.
12. Aliev B. va Otaboyev A. “O‘zbekistonda davlat va jamiyat munosabatlari tahlili”, “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali. № 5, sentyabr-oktyabr, 2020. B. 4.
13. Слезингер Г.Э. Социальная экономика – М.: Дело и сервис, 2001. - С. 9.
14. Игнатов В.Г. и др. Экономика социальной сферы. М.: Март, 2005. - С.11.
15. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь – 30-е изд.
16. Переб. и доп. – М.: ИНФРА, 2001. – С.37
17. To‘xliiev N. va boshqalar. O‘zbekiston iqtisodiyoti T.: “O‘zbekiston”, 2016. - B. 443.
18. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi ma'lumotlari.